

Операција „Пустињска олуја“ и агресија Северноатлантског пакта на СР Југославију – сличности и разлике

УДК: 355.013.4:327.51(1-15:497.1:567)

Др Тодор Мирковић, пуковник у пензији

У оквиру веома актуелне и комплексне теме аутор разматра бројна питања: од повода и циљева предузимања операција „Пустињска олуја“ и „Здружене снаге“ (агресија НАТО-а на СРЈ) до њиховог окончања и новостворених ситуација. Припреме операција сагледава кроз обавештајну обраду војишта, психолошке и друге припреме властите и светске јавности, довођење и развој снага на операцијским основицама и друго. За почетак и ток операција сматра карактеристичном, поред осталог, масовну употребу средстава ратне технике најсавременијих технологија (карактеристике и начин њихове употребе) и наглашава да су те операције потпуно нов начин ратовања. Аутор је посветио одређену пажњу медијској подршци операција, као и мерама одбране и заштите које су предузеле нападнуте земље, с тежиштем на поступцима Војске Југославије. Уместо закључка, наводи неке последице изведених операција и њихов одраз на међународне односе, и указује на новонасталу ситуацију (продубљење криза) у зони Персијског залива и на Балкану.

Увод

Операција „Пустињска олуја“, изведена у зони Персијског залива 1991. године, и агресија НАТО-а на СР Југославију, из 1999. године, два су – од укупно четири – велика регионална рата вођена у другој половини 20. века (друга два су Корејски рат, вођен од 1950. до 1953, и Вијетнамски рат, од 1960. до 1975. године). У сваком од тих ратова учествовале су међународне (мултинационалне) снаге против једне земље (поводи и циљеви су били различити), а сваки од њих је био карактеристичан не само по трајању и географским условима у којима је вођен него, пре свега, по врсти и начину ангажовања мултинационалних снага. (Рат у Вијетнаму карактеристичан је и по организацији и тактици снага Фронта за национално ослобођење Јужног Вијетнама – ФНО).

Рат у Кореји започет је релативно брзо после завршетка Другог светског рата. У основи, вођен је на исти начин и истим средствима као и претходни рат, тј. према начелима која су формулисали највећи војни мислиоци 19. и прве половине 20. века: Карл фон Клаузевиц, Анри Жомини, Лидел Харт, Михаел Тухачевски и други, а које су применили велике војсковође од Хелмута Молткеа до Д. Ајзенхауера и Георгија Жукова.

Вијетнамски рат се суштински разликовао од рата у Кореји. Снаге ФНО Јужног Вијетнама ослањале су се у својим акцијама и операцијама на доктрину партизанског (герилског) ратовања, коју су формулисали Мао Цедунг, генерал Цап и други промотори ослободилачких и револуционарних ратова. Америчке снаге и снаге њихових савезника, с друге стране, примениле су доктрину специјалног (неконвенционалног, антигерилског) ратовања коју су формулисали политички и војни стратеги САД (генерал Тејлор, капетан Броди и други), заснованој на масовној употреби авијације: хеликоптера против снага ФНО и авиона за ударе по објектима у суседним земљама – Северном Вијетнаму, Камбоџи и Лаосу. Начела класичног начина ратовања која се односе на груписање снага, избор циљева и праваца дејства и „градирање“ ратне вештине на тактику, оперативку и стратегију у Вијетнамском рату готово да и нису примењивана.¹ Иако временски размак између рата у Вијетнаму и операције „Пустинска олуја“, па и агресије НАТО-а на СРЈ, није много велики, ратови вођени у зони Персијског залива и на Балкану битно се разликују од ратова у Кореји и Вијетнаму. Наиме, ратом у зони Персијског залива и агресијом НАТО-а на СРЈ означено је напуштање класичног начина ратовања (у најмању руку када је у питању рат који воде високо развијене земље) и увод у ратовање у 21. веку које се, условно, може означити и као *информатичко-технолошко ратовање*.²

Поводи и циљеви

Иницијатор предузимања војних операција у Ираку и СРЈ биле су Сједињене Америчке Државе, које су подржавали најважнији западноевропски савезници. Поводи за то и непосредни циљеви били су различити, мада се у дугорочним, основним циљевима могу запазити и извесне сличности.

Ирачка окупација Кувајта, која је изведена насупрот духу и слову Повеље УН, била је главни повод за предузимање мера, укључујући и војних, којима је требало да се Ирак примора да повуче своје снаге из

¹ Кратак осврт на прва два велика регионална рата из друге половине 20. века дат је да би се, у најкраћем, указало на еволуцију у ратоводству до које је дошло у том релативно кратком временском периоду (аутор).

² „Новија искуства (из рата у Заливу, прим. аутора) пружио су нам нове погледе на начин ратовања... Она су означила крај ратовања у индустријском добу и почетак у информатичком добу“, наведено је у *Борбеном правилу КоВ САД ФМ 100-5* из 1993. године.

те суседне земље. Као разлог за предузимање војних мера према Ираку наведене су и наводне претње Ирака суседним земљама, као и изградња ирачких постројања за производњу оружја за масовно уништавање, укључујући и нуклеарна оружја.

Повод за агресију НАТО-а на СРЈ другачије је природе. Југославија није угрожавала безбедност ниједне стране земље, али се суочавала с унутрашњом кризом, која је запретила њеном интегритету, па је покушала да предупреди такву опасност. Дугогодишња међунационална трвења и поврмени нереди на Косову и Метохији, изазвани политиком екстремних националистичких вођа албанске популације, прерасли су током 1997. и 1998. године у организовану и широку терористичку активност, усмерену на полицију, Војску и грађане свих националности лојалне званичној власти, као и на објекте друштвене инфраструктуре. Да би се зауставио тако неповољан развој догађаја органи државне безбедности и Војска Југославије предузели су почетком 1998. године акције против нелегално наоружаних (и организованих) група и паравојних јединица. Мере и поступке Владе СР Југославије информативно-пропагандна машинерија САД и већине западних земаља, посебно оних које су пружале помоћ у организовању, обуци и опремању тзв. Ослободилачке војске Косова, приказала је као кршење људских права, „хуманитарна страдања“ албанског становништва, организовано и планско спровођење „етничког чишћења“ од стране „српске“ војске и полиције итд. Таква пропаганда била је довољна да већи део америчке и западноевропске јавности поверује у „неопходност“ предузимања одговарајућих мера да се заустави даље „страдање“ албанског становништва у јужној српској покрајини, а њиховим владама је послужила као добар повод за конструисање концепта о „хуманитарној операцији“³ и за предузимање агресије на СР Југославију.

У интервенцијама су постојали ближи (непосредни, поводни) и даљи (кардинални, следећи) *циљеви*. Званично дефинисан (и декларисан) циљ „Пустинске олује“ било је избацивање ирачке војске из Кувајта и враћање суверенитета тој земљи у Заливу. Међутим, операције мултинационалних снага нису биле ограничене само на дејства према Кувајту. Напротив, од самог почетка операције ударима из ваздушног простора била је подвргнута готово целокупна територија Ирака. Чак и површна анализа избора циљева удара и начина извођења операције наводи на закључак да је циљ операције био много шири и радикалнији – рушење неподобног режима у Багдаду.⁴

³ Из те синтагме је, вероватно, изведен назив операције „Милосрдни анђео“ који се често користи у нашој штампи. У званичној терминологији НАТО-а, међутим, ваздухопловна кампања против СРЈ означена је као *Операција „Савезничке снаге“* (*Operation „Allied Force“*). У даљем тексту говориће се о агресији НАТО-а на СРЈ јер се тако проблем целовитије обухвата и сагледава.

⁴ За многе војне и политичке аналитичаре остаје велика енигма – коју, у ствари, могу да одгонетну само иницијатори и извршиоци операције „Пустинска олуја“ – зашто мултинационалне снаге нису ишле на остваривање радикалног циља, с обзиром на то да су им, после тријумфално изведене операције на копну, врата Багдада практично била отворена. Скоро је тешко поверовати неким

Велика је сличност и када је у питању агресија НАТО-а на СР Југославију. Званично је објашњавано да је „ваздушна кампања“ предузета ради „спречавања хуманитарне катастрофе“, враћања „протераних“ Албанаца на своја огњишта, стварања услова за миран мултинационалан и мултикултуран живот на Косову и Метохији итд. Међутим, стварни циљ агресије био је много шири и радикалнији: 1) да се насилним одвајањем српске јужне покрајине од матице земље „казне“ руководства Републике Србије и СР Југославије за непослушност, и 2) да се интензивним бомбардовањем и изазивањем револта код народа постојећи систем власти и управе у Београду сруши и замени другим, „подобнијим системом“. С обзиром на то да ни у једном случају даљи циљ није постигнут, иницијатори предузетих и изведених војних операција настоје да их остваре другим средствима – дугорочном применом стратегије посредног наступања. Такво деловање је у контексту глобалне стратегије САД, чији се интереси протежу много шире и даље од земаља према којима су наведене операције изведене.

Карактеристике припрема војних операција

„Пустињска олуја“ и агресија НАТО-а на СРЈ биле су велике и сложене операције за које су биле неопходне обимне и дуготрајне припреме. За „Пустињску олују“ изведене су *јавне*, а за агресију НАТО-а на СРЈ претежно *тајне* припреме. Њима су, поред осталог, били обухваћени: обавештајна обрада војишта; психолошка припрема (обрада) властите и међународне јавности, тј. формирање и придобијање јавног мњења за намеравану акцију; довођење и груписање снага на оперативној основици; организовање система командовања и руковођења коалиционим снагама, и друго.

Обавештајна обрада војишта

Сједињене Америчке Државе имају најмасовнију „обавештајну заједницу“ и најразвијенију обавештајну мрежу у свету. Оне обавештајно делују према свим земљама и регионима света, а интензитет тог деловања одређен је стањем у појединим земљама, односно регионима, степеном интереса САД, као глобалне силе, за одређену земљу или регион, односом одређене земље према САД и њеној политици итд. Тежиште тог деловања усмеравају према земљама које се појаве као препрека њиховом наступању ка просторима за које су посебно заинтересоване уз настојање да такве „препреке“ уклоне. Према начелима нове америчке ратне доктрине, обавештајном обрадом војишта није обухваћено само „уознавање“ с масом тенкова, авиона и других

знакама да Сједињеним Државама то и није био циљ, већ пре „потреба“ да у тако важном региону имају стално отворено кризно жариште, којим ће заокупљати пажњу своје јавности и око њега лакше окупљати и чвршће држати савезничке и партнерске земље.

средстава ратне технике, већ се непријатељ *изучава*, и према њему се обавештајно делује, као систем са „центром гравитације“ (политичко и државно руководство земље) и више подсистема који окружују тај центар, укључујући и оружане снаге.⁵ Југославија је, на пример, дуго пре почетка агресије осматрана (и „посматрана“), а била је и објекат специјалног деловања. Обавештајни стручњаци САД који су укључени, поред осталог, у разне међународне организације и војне формације (СФОР, на пример), систематски су утврђивали локацију и карактеристике потенцијалних циљева, које су обележавали и маркирали. Њихова главна активност била је усмерена на утврђивање јачине, организације, опреме и распореда јединица и команди Војске Југославије и услова којима се обезбеђује њихово функционисање, укључујући објекте и капацитете за производњу средстава посебне намене.

Припрема властите и светске јавности

Сједињене Америчке Државе дуго су биле у шоку због пораза у Вијетнаму. После десетогодишњег ратовања и око 55.000 изгубљених живота, оружане снаге САД морале су да напусте бојиште, пре свега под притиском властите јавности.⁶ Дуго после тога у САД кружила је крилатица „Никада више Вијетнам“, („*No more Vietnam*“). Међутим, победа западне коалиције у „хладном рату“, предвођена САД, дала је нова крила америчким „орловима“. Веома снажна и утицајна америчка пропагандна машинерија, усмеравана из главних центара моћи (Бела кућа, Државни секретаријат, Пентагон), интензивирала је лансирање информација о новим „непријатељима“ и могућем угрожавању америчких виталних интереса у свету, па и саме америчке безбедности од стране тзв. отпадничких („*rogue*“) земаља.

Ирчка окупација Кувајта била је као наручена америчким ратоборним јастребовима. Наиме, није им било тешко да, уз помоћ моћних и развијених медија, увере властиту и већину светске јавности у неопходност кажњавања Ирака за непромишљену акцију. Тријумфалан успех мултинационалних снага у рату у Персијском заливу и веома успешно праћење тока операција електронским медијима у потпуности су потиснули „вијетнамски синдром“ код америчке јавности и развили осећај апсолутне супериорности, па и „потребе“ (и моралне обавезе) за америчким ангажовањем у сређивању прилика и односа у свету. После тог рата, у САД усвојено је доктринарно начело према којем треба пре уласка у оружани сукоб са неком земљом, или групом земаља, путем

⁵ Видети: Col John A. Warden, III, *Air Theory for the Twenty-First Century*, објављено у публикацији *Battlefield of the Future – 21st Century Warfare Issues*, Air University Press, 1995, pp. 103–124.

⁶ Један амерички ваздухопловни пуковник, у Вашингтону, одмах после њиховог повлачења из Вијетнама, рекао је аутору чланка следеће: „Америка је изгубила рат у Вијетнаму овде, на свом терену. После више од 100 година, Америка је била још једанпут подељена. Један део јавности је био за, други против настављања рата. Победио је тај други део јавности“.

средстава јавног информисања, у властитој и међународној јавности постићи: а) демонизацију руководства, па и народа, одређене земље; 2) уверење у апсолутну оправданост предузимања намераване акције; 3) убеђење да ће се у рат ићи и „победити“, и 4) уверење да ће се победа постићи без или с минимумом губитака на властитој страни. Сви ти захтеви су у потпуности примењени (и испуњени) у припремама САД и НАТО-а за агресију на СРЈ, при чему су, поред информативних система, важну улогу имали органи и јединице снага САД задужени за односе с јавношћу и за психолошка дејства.

Довођење и развој снага на операцијској основици

Непосредне војне припреме (довођење, развој и увежбавање снага на оперативној основици) за операцију „Пустињска олуја“ изведене су јавно, а за агресију НАТО-а на СРЈ припреме су претежно биле тајне. За операцију „Пустињска олуја“ операцијска основица је, током тог процеса, била углавном јасно обликована, што није био случај у агресији НАТО-а на СР Југославију. Довођење снага САД у зону Персијског залива (јединице за брзе интервенције, ЛБА, ратни бродови) отпочето је средином августа 1990, а снага савезничких држава – почетком децембра исте године. До почетка агресије (16. јануар 1991) у зони Персијског залива биле су концентрисане огромне снаге и средства. То је, према оценама многих војних аналитичара, била највећа „операција допремања и развоја снага“ коју су САД и њихови савезници икада извели на једном војишту. Копнене и ваздухопловне мултинационалне снаге биле су размештене углавном на територији Саудијске Арабије, а поморске снаге у Персијском заливу и Црвеном мору. Тако су Саудијска Арабија, Арапски залив и Црвено море чинили стратегијску целину на којој су обављане све неопходне припреме за предузимање и извођење планиране операције.

Војне припреме за агресију НАТО-а на СРЈ вероватно нису краће трајале од припрема за „Пустињску олују“, али су биле теже уочљиве и без редовног медијског праћења. Оне су, поред осталог, обухватале: 1) интензивирање припрема и убацивања терористичких и других наоружаних група из северне Албаније на Косово и Метохију; 2) извођење вежби према програму „Партнерство за мир“ (у Албанији у августу 1998. и у Македонији месец дана касније); 3) јачање ваздухопловних и поморских снага НАТО-а на југу Европе; 4) израду алтернативних планова за агресију; 5) организовање нових јединица за спровођење тих планова (формирање 31. ваздухопловног експедиционог пука РВ САД, на пример) итд. У те припреме спада и стационирање снага НАТО-а у Македонији.

У војној штампи земаља чланица НАТО-а забележене су неке од тих припрема и наговештавани су могућност и вид агресије. У добро информисаном Џеинсовом недељнику од 12. августа 1998, на пример, писало је да су „званичници НАТО одобрили, у начелу, неколико

варијаната плана за евентуално ангажовање својих снага, укључујући и ваздухопловну силу за предузимање мировних и других операција на Косову“.⁷ У истом часопису, од 7. октобра 1998, писало је да се „НАТО мобилише вероватно за почетак удара по српским снагама на Косову“. Наводи се, такође, да је председник Клинтон, на састанку са највишим саветницима, 30. септембра 1998, усвојио план удара крстарећим ракетама *Tomahawk* и серије напада из ваздушног простора. „Ако и после тога Милошевић не буде повукао своје снаге са Косова, НАТО ће предузети другу, трајнију акцију удара из ваздуха“, каже се у том недељнику.⁸

Организовање командовања и руковођења

Иницијатор и „Пустињске олује“ и агресије на СРЈ, биле су САД па су амерички војни планери и стратежи имали главну реч у планирању и извођењу тих ратних операција. Планови припрема за операцију „Пустињска олуја“ прво су рађени у Пентагону, а затим су спровођени преко Америчке централне команде у Мак Дилу на Флориди. Касније је главнина те команде пребачена у зону операција, где је формирана Команда мултинационалних снага, на челу с америчким генералом Шварцкофом. Та команда је непосредно руководила припремама и командовала снагама у извођењу операције.

Мада је „Пустињска олуја“ планирана и изведена под покровитељством Уједињених нација, Команда мултинационалних снага је деловала, у основи, самостално – изван контроле и утицаја Војног комитета Савета безбедности УН, тј. према директивама Пентагона. У случају агресије на СР Југославију САД заобишле су Уједињене нације јер нису очекивале потпуну подршку у Савету безбедности. Због тога су се ослониле на НАТО и од почетка припрема за агресију тежиште су пренеле на Врховну команду НАТО-а у Европи, на чијем је челу такође био амерички генерал Кларк. Снагама НАТО-а командовано је такође из Брисела, из седишта те команде, али према упутствима и директивама из Пентагона. У систему командовања снагама НАТО-а у агресији на СРЈ значајна је била Команда јужног војишта НАТО-а, са седиштем у Напуљу, као и истурени центар за ваздухопловне операције, са седиштем у Вићенци, у Италији.

Неки елементи односа снага

Насупрот мултинационалним снагама, са око 670.000 људи, 3.900 тенкова, око 3.000 авиона и 145 ратних бродова (допремљено је и око 6.000.000 тона материјално-техничких средстава), груписаних у зони

⁷ „JANE's Defence Weekly“, 7. October, 1998, p. 3.

⁸ У то време (јесен 1998) од СРЈ захтевано је да значајно смањи или у целини повуче своје снаге са Косова и Метохије, што би значило препуштање те територије тзв. Ослободилачкој војсци Косова.

Персијског залива за операцију „Пустињска олуја“, стајала је ирачка армија од око 1.000.000 људи (950.000 у КоВ, 40.000 у РВ и 10.000 у РМ), са око 5.000 тенкова, 600 борбених авиона и 20 ратних бродова.⁹ Квантитативни однос снага КоВ био је у корист Ирака, а РВ и РМ у корист мултинационалних снага, које су имале изразито повољнији геостратегијски положај, односно стратегијски распоред, и предност у техничко-технолошкој опремљености и оспособљености људства.¹⁰

За разлику од рата у Персијском заливу, квантитативни однос снага супротстављених у „рату на Балкану“ није био мерљив. За агресију НАТО-а на СРЈ своје снаге је припремала и ангажовала најјача војна алијанса на свету, коју сачињава 19 држава чланица, од којих више од две трећине спада међу најразвијеније земље света и поседују средства ратне технике најновијих генерација. За предузимање удара са мора и из ваздушног простора (са варијантом плана и за операције на копну) војне контингенте је дало 10 земаља. Те снаге су имале више од 40 ратних бродова, укључујући и три носача авиона, и око 1.000 авиона (током агресије број авиона је повећан на око 1.500). За евентуалне операције на копну предвиђене су биле снаге НАТО-а у Македонији, паравојне и војне формације у Албанији (елементи тзв. Ослободилачке војске Косова и албанске војске), поморско-десантне јединице на бродовима РМ САД, Велике Британије и Француске у Средоземном мору и елементи СФОР-а у Босни и Херцеговини, а обављане су припреме за прихват нових јединица НАТО-а у америчкој бази Тасар у Мађарској. Као у случају Ирака, геостратегијски положај СРЈ био је изразито неповољан, а коалиционе снаге су имале не само бројну надмоћ (која је могла готово у недоглед да се појачава) него и технолошку супериорност.

Карактеристике почетка и тока операција

Карактеристике почетка и тока операције „Пустињска олуја“ и агресије НАТО-а на СРЈ бројне су и по много чему јединствене у историји ратовања. Могу се посматрати, поред осталог, на основу: 1) услова (геополитичке, геостратегијске и друге) у којима су те операције отпочете и изведене; 2) начина на који су изведене, и 3) употребљених средстава ратне технике и начина на који су коришћена.

Геополитички и геостратегијски услови

Операцију „Пустињска олуја“ предузеле су мултинационалне снаге одмах после завршетка „хладног рата“, док је агресија НАТО-а на СР Југославију изведена у време када су градитељи „новог светског порет-

⁹ Према „World Defence Almanac“, 1990 (Military Technology No 1/90).

¹⁰ Тофлерови у вези с тим пишу: „Један рат у Ираку је вођен оружјима 'другог таласа', а један – оружјима 'трећег таласа'“ (Alvin and Heidi Toffler, *War and Anti-War*, New York, 1993, p. 73).

ка“ почели да наилазе на извесне препреке, које је требало уклонити и наставити продор ка центру евроазијске „велике шаховске табле“. У суштински измењеним међународним односима, Ирак је, компромитован агресијом на Кувајт, релативно брзо и лако изолован, а после довођења мултинационалних снага у зону Персијског залива – и војно окружен. Он реално није могао да рачуна на подршку било које значајније светске силе или међународне организације, а још мање на инострану војну помоћ и заштиту. Мада СР Југославија није извела агресију на неку суседну земљу, нити је угрожавала безбедност било које земље, САД ипак су успеле преко своје савезничке пропагандне машинерије, да југословенско руководство прикажу у тамном светлу (као кршитеља људских права и грађанских слобода, чиниоца који прети не само угрожавању мира и безбедности у региону него, чак, и америчкој националној безбедности). Тако се уочи агресије НАТО-а СРЈ наша, у суштини, у ситуацији сличној оној у којој је био Ирак уочи „Пустињске олује“. Подршка коју је Југославија добијала пре и у време агресије од извесног броја слободномислећих људи, влада неких земаља и значајног дела светске јавности није била довољна да послужи као детерент и да одврати САД и НАТО од агресије.

Увод у нов начин ратовања

Мултинационалне снаге у рату у Заливу и снаге НАТО-а у агресији на СРЈ примениле су нов начин ратовања: модел рата за 21. век. Ратна вештина фон Клаузевица и других војних мислилаца из 19. века о сукобима противничких снага на копну, у планирању и извођењу тих операција напуштена је и замењена теоријом и доктрином Ц. Дуета,¹¹ В. Мичела, Ле Меја и других заговорника „доминантне и одлучујуће улоге ваздухопловне силе у рату“.¹² У војној штампи САД и других земаља НАТО наглашава се да је вредност теорије о „доминантној и одлучујућој улози ваздухопловне силе у рату“ (под условом да је обезбеђена апсолутна супериорност у ваздушном простору) потврђена и у операцији „Пустињска олуја“, и у агресији НАТО на СР Југославију. Ричард Шафрански о томе, на пример, поред осталог, пише: „У „Пустињској олуји“ догодило се нешто што никада није виђено. Ваздухопловна сила, са хиљадама и хиљадама полетања авиона коалиционих снага је, очигледно, поразила непријатеља“.¹³

¹¹ Ђулио Дует (1869–1930), италијански генерал и војни теоретичар, посебан значај је придавао стратегијској авијацији, изразитој превласти у ваздушном простору („обезбедити апсолутну превласт у ваздушном простору значи победити“), јединственом командовању и развоју разорних и запаљивих бомби за разарање градова и других објеката.

¹² На њихове погледе се ослонио и даље их разрадио и практично применио у планирању операције „Пустињска олуја“ амерички ваздухопловни пуковник Ц. Ворден, „главни архитект“ планова за ту операцију (видети: Richard Szafranski, *Parallel War and Hyperwar – Is Every War a Weakness?*, Battlefield of the Future, Air University Press, 1995, pp. 125–148).

¹³ Richard Szafranski, *исто*.

Операција „Пустињска олуја“ у зони Персијског залива и агресија НАТО-а на СРЈ отпочете су (и вођене), у основи, на исти начин: масовним ударима са дистанце по циљевима који имају стратегијски значај на читавој државној територији Ирака, односно Југославије. Ваздухопловне операције у зони Персијског залива трајале су 38 дана. У том периоду ваздухопловство мултинационалних снага извело је више од 100.000 авио-полетања или, просечно, 2.150 полетања на дан, и избацило око 110.000 t борбеног терета¹⁴ или, просечно, 240 kg на квадратни километар територије Ирака и Кувајта. Операције на копну мултинационалне снаге су предузеле тек када је ирачка армија, груписана претежно на југу земље и у Кувајту, била физички исцрпљена и психички изнурена. Трајале су свега два дана, при чему снаге КоВ Ирака нису биле у стању да пруже било какав организован отпор.¹⁵

„Ваздухопловна кампања“ НАТО-а против СР Југославије трајала је 78 дана, два пута и нешто дуже од „Пустињске олује“. Током „кампање“ ваздухопловне снаге НАТО-а извеле су 37.465 авио-полетања (просечно 486 на дан) и избациле око 40.000 t борбеног терета (просечно 400 kg на km² државне територије).¹⁶

Интензитет дејстава авио-полетања у операцији „Пустињска олуја“ и у агресији НАТО-а на Југославију на почетку је био мањи, а временом је повећаван. На пример, у „Пустињској олуји“ мултинационалне снаге су изводиле, просечно, 1.000 авио-полетања дневно, а касније је тај број повећан за два-три пута. Слично томе, у агресији на Југославију, крајем марта, ваздухопловне снаге НАТО-а обављале су од 150 до 200 „задатака“ дневно, а у мају 1999. тај број је био повећан на више од 700 полетања.

Главни објекти мултинационалних снага од почетка напада на Ирак били су командна места стратегијског и оперативног нивоа, оперативни центри и центри везе, радарска мрежа у систему ВОЈИН и средства у систему ПВО, аеродроми и авијација на њима, положаји ракета земља-земља и постројења војне индустрије. Временом, листа циљева је ширена, тако да су обухваћени објекти на комуникацијама, привредна и друштвена инфраструктура и положаји оклопно-механизованих и других јединица КоВ ирачке армије.

Избор циљева за дејства снага НАТО-а у агресији на СР Југославију, према намени и редоследу уништавања, био је, у основи, исти, с тим што су у објекте који имају војни значај сврстани (и подвргнути

¹⁴ Опширније: Тодор Мирковић, *Нека обележја рата у Заливу*, „Војно дело“, бр. 4-5/1991, стр. 289-308.

¹⁵ Систематским дејствима из ваздушног простора и са мора било је практично онемогућено снабдевање главнине снага КоВ Ирака на југу земље храном, водом и другим животним потребама. Та дејства, означена као дејства за изоловање бојишта, навела су неке ауторе да „Пустињску олују“, према начину извођења, изједначе с доктринарним концептом „ваздушно-копнена битка“, што се ни концептуално ни по садржају не може поистоветити.

¹⁶ „НАТО статистика показује да је између 24. марта и 10. јуна извршено 37.465 полетања, просечно 486 дневно...“, каже Nick Cook у „JANE's Defence Weekly“, 7. јулы 1999, р. 21.

дејствима) радио и ТВ станице, школе и болнице, и друго. У агресији НАТО-а на СРЈ нису непосредно ангажоване снаге НАТО-а на копну, али су по налогу и за рачун НАТО-а на Косову и Метохији деловале полувојне формације тзв. Ослободилачке војске Косова. Упоредо с тим, у северној Албанији су од пребега с Косова и Метохије и Албанаца из Албаније, под непосредним руководством стручњака НАТО-а, припремане јединице које би биле употребљене као претходница у случају отпочињања операција на копну. Повремено у мањем, а пред крај „ваздушне кампање“ и у већем обиму, такве јединице су убациване на територију Косова и Метохије, поред осталог, и да би својим активностима откривале положаје снага 3. армије да би дејства НАТО-а из ваздушног простора била успешнија.

Оружја нових технологија и њихова употреба

За операцију „Пустињска олуја“ и агресију НАТО-а на СР Југославију, у односу на друге ратове, карактеристична је употреба и начин коришћења оружја нових технологија (електроника и сензорска техника). То су, пре свега, оружја којима се дејствује с удаљења, са великом тачношћу погађања циља, тј. *прецизно вођена оружја даљег дејства*. Та оружја, међутим, у непосредној су вези с платформама на којима се налазе и са којих се лансирају, као и са средствима у командно-информационим системима.

Лансирне платформе

У платформе за ношење и лансирање прецизно вођених оружја даљег дејства обично се убрајају ратни бродови (површински и подморнице) и ваздухоплови. У ту категорију средстава неки аутори убрајају и ракете – носаче бојних глава пуњених поткалибарском муницијом, што је прихватљиво само за неке категорије ракета класе земља–земља.

У операцији „Пустињска олуја“ први пут су коришћене подморнице за лансирање крстарећих ракета *Tomahawk*. Велику пажњу војних посматрача привукло је и коришћење авиона мале уочљивости („невидљивог“) *F-117A*, мада је он већ био испробан у ратним условима, децембра 1989, у војној интервенцији САД у Панами. Све лансирне платформе које су коришћене у рату у Персијском заливу, сем хеликоптера, коришћене су и у агресији НАТО-а на СР Југославију, са додатком стратегијског бомбардера *B-2A (Spirit)*, који је током те агресије први пут кориштен у ратним условима, а први пут су употребљена и оружја на њему, као и бомбардер *B-52*, такође стратегијске намене.¹⁷

„Невидљиви“ *стратегички бомбардер B-2A* најсавременији је авион РВ Сједињених Држава (до сада је произведен свега 21 апарат). Прво-

---

¹⁷ О првом борбеном коришћењу *B-2A* у агресији на СРЈ много је писано у војној штампи САД и НАТО-а, а за овај приказ коришћена су углавном издања издавачке куће JAME's и часопис „Military Technology“.

битно је био предвиђен за ношење нуклеарних оружја, али је касније модификован за конвенционална „оружја“ вођена помоћу глобалног позиционирања (*GPS*). Бомбардовање циљева на територији СР Југославије авиони *B-2A* су вршили полетањима непосредно из ваздухопловне базе Вајтмен у савезној држави Мисури. О томе познати војни коментатор Брајен Бендер, поред осталог, пише: „Бомбардери *B-2A* су извршавали бројне задатке дејствујући против 'српских' војних циљева сателитски вођеним бомбама *JDAM* (*Joint Direct Attack Munition*). У неким случајевима лансирани су по 16 бомби на 16 различитих циљева само у једној мисији. Њихова предност је у томе што успешно савладавају лоше временске услове на Балкану и избегавају добро опремљену и ефикасну српску ПВО“.¹⁸ Други, такође познати војни коментатор Грег Сигл говорећи о првој борбеној употреби *B-2A* каже да је *Spirit* испалио више од 650 ракета *JDAM*, претежно *GBU-31*. Наводи да је током агресије 16 дана најмање један од 11 бомбардера из 509. винга у ваздушној бази Вајтмен био у ваздуху.¹⁹ „Оружја“ типа *JDAM* (разни типови класичних авио-бомби с уграђеним ракетним мотором и системом вођења) лансирана су с удаљености од 20 до 30 km од циља и испољавала веома велику пробојно-рушилачку моћ.²⁰ Са шест таквих „оружја“, 7. маја 1999, са *B-2A* ракетирани је кинеска амбасада у Београду.

Стратегијски бомбардери B-52, који су такође били намењени за ношење нуклеарних оружја, на борбене задатке у СР Југославији полетали су из ваздушне базе Ферфорт у Великој Британији. За обављање тих задатака користили су ракету *CALM* (*Conventional Air-Launched Missile*), која је, у ствари, модификована крстарећа ракета *AGM-69B* за ношење конвенционалне, уместо нуклеарне бојне главе. Та модификација ракете која се лансира с удаљености од око 1.000 km од циља изведена је на брзину, управо за коришћење у агресији НАТО-а на Југославију. О томе Мак Пик, поред осталог, каже: „У недостатку довољно *PGM* САД на брзину су измениле развојни програм и ракету *AGM-69B* с нуклеарном бојном главом преобратиле у ракету *AGM-69C* с конвенционалном бојном главом“.²¹

За агресију на СР Југославију САД, наводно, у Европу су биле допремиле 17 „невидљивих“ авиона *F-117A*, али је у агресији коришћено свега шест авиона, с „најмање 50 одсто губитака“.²² Као платформе за оружја прецизног дејства коришћени су готово сви остали типови савремених ЛБА НАТО-а, а највише амерички *F-16* из састава РВ САД, Холандије и Турске. Палубни авион *FA-18D* први пут је коришћен за полетање с копна, из базе Тасар у југозападном делу Мађарске.

¹⁸ Видети: Bryan Bender, *USAF to count the costs of expanding B-2A Spirit fleet*, JDW, 26. May 1999, p. 3.

¹⁹ Greg Seigle, *B-2A Spirit is no „prima donna“ on the ground*, JDW, 7. July 1999, p. 23.

²⁰ Merrill A. McPeak, *Precision Strike – The Impact on the Battle Space*, „Military Technology“, No 5/99, pp. 20–30.

²¹ М. А. McPeak, исто, стр. 22.

²² Бранко Пухарић, „Милосрдни анђео“ на крилима НАТО (фелџон) „Политика“, Београд, јуни–јули 1999.

Прецизно вођена оружја и оружја даљег дејства

Прецизно вођена („паметна“) оружја, позната по акрониму *PGM* (*Precision Guided Munition*), развијена су шездесетих година, а први пут су коришћена у ратним условима у Вијетнаму, почетком седамдесетих година. Она су већ тада показала велику ефикасност и економичност.²³ После Вијетнама, до почетка рата у Персијском заливу, значајно је побољшана конструкција и начин вођења *PGM*. Такође, повећан је број врста и типова тих оружја у арсеналима снага САД и других великих сила, која су касније коришћена у агресији НАТО-а на СР Југославију. Рат у Персијском заливу, наиме, био је нов подстрек за убрзање развоја и производње *PGM*, пре свега у САД, али и у многим другим земљама, с прорачуном да ће она, у спрези с другим средствима ратне технике нових технологија, бити најзначајнија у будућим оружаним сукобима. Мак Пик каже да је операција „Савезничке снаге“ (агресија НАТО-а на СРЈ) планирана тако да буде прва ваздухопловна кампања која је скоро у потпуности вођена оружјима прецизног дејства. И заиста, током прве три седмице *PGM* чинила су више од 90 одсто укупне муниције избачене из ваздушног простора. Међутим, с обзиром на захтеве који су произишли због дужег трајања операција, повећања интензитета дејстава и исцрпљивања резерви, снаге НАТО-а морале су да прибегну већем коришћењу „глупих“ оружја, укључујући и касетне бомбе, наглашава Мак Пик.

Прецизно вођена оружја углавном се поистовећују с оружјима за дејства изван ефикасног домета средстава ПВО противника, тј. са оружјима за дејства са даљине или за даља дејства, позната по скраћеници *SOW* (*Stand-off Weapons*). Таква оружја су веома разноврсна – од планирајућих авио-бомби до крстарећих ракета које се лансирају са бродова, из авиона или са земље с удаљености од 1.000 до 2.000 km од циља. У операцији „Пустињска олуја“ и у агресији НАТО-а на СРЈ коришћене су готово све познате врсте и категорије *Stand-off*, односно *PGM* оружја.

Крстареће ракете

Операција „Пустињска олуја“ и агресија НАТО-а на СР Југославију отпочете су лансирањем крстарећих ракета *Tomahawk* с америчких бродова. У операцији „Пустињска олуја“ с америчких бродова и подморница лансирано је укупно 320 крстарећих ракета *Tomahawk* с пробјоно-разорним и касетним бојним главама. Коришћене су против статичких добро утврђених циљева, аеродрома и положаја ПВО ракета. После

²³ Тофлерови у делу *Рат и Против-рат* пишу: „На почетку рата у Вијетнаму, амерички пилоти су извршили 800 покушаја и изгубили 10 авиона у намери да сруше мост Тан Хоа. Касније, четири авиона *F-4* опремљена 'паметним' бомбама срушили су мост у једном налету... Данас један авион *F-117* у једном налету и са једном бомбом може да постигне оно за шта је авиону *B-17* било потребно 4.500 полетања и 9.000 бомби у Другом светском или 95 полетања и 190 бомби у вијетнамском рату“ (Alvin and Heidi Toffler, *исто*, стр. 73).

рата у Заливу изведене су значајне модификације на ракети *Tomahawk* које су се односиле на повећање прецизности, пробојних, рушилачких и убојних могућности. Поред бројних технолошких иновација, примењене су нове разорне и пробојно-рушилачке бојне главе, развијене на основу вођених авио-бомби типа *GBU-24*, *27* и *28*, масе до 2.000 kg и могућности пробоја армираног бетона до 600 mm. Систем вођења *TERCOM* с варијантом *Block II* (систем глобалног сателитског позиционирања) допуњен је варијантом *Block III* (систем глобалног позиционирања – *GPS*). У агресији НАТО-а на СРЈ с америчких ратних бродова лансирано је од 450 до 615 крстарећих ракета *Tomahawk*, од којих је, просечно, према Б. Пухаричу, уништено дванаест одсто. Већина је имала пробојно-рушилачке бојне главе, масе 454 и 320 kg, а део је био касетног типа, са по 166 потпројектила *BLU-87/B*. Објекти њиховог дејства су били углавном циљеви који су имали стратегијски значај, укључујући командна места, подземна склоништа, аеродроме, положаје средстава ПВО, и слично. Од 1996. године САД раде и на развоју ракете *Tomahawk Block IV*, али није познато да ли је и та варијанта употребљена (тестирана) у агресији на СР Југославију.

Вођене авио-бомбе и вођене ракете ваздух–земља

Вођене авио-бомбе и вођене ракете класе ваздух–земља, заједничког назива „оружја даљњег дејства“ (*SOW*) масовно су коришћена у агресији НАТО-а на СР Југославију. Значајне карактеристике вођених авио-бомби јесу прецизност и велика разорна моћ. Веома су прецизне и вођене ракете ваздух–земља, али њихове бојне главе, с извесним изузецима, имају мању разорну моћ. За обе врсте оружја користи се и касетна муниција.

У америчкој војној штампи посебно се наглашава да је једно од најважнијих технолошких решења за *Stand-off* оружја после рата у Персијском заливу *примена система GPS (Global Positioning System)* у вођењу на циљ.²⁴ С обзиром на начин, односно на ефекте дејства, оружја *SOW* која су коришћена у агресији на СРЈ могу да се разврставају у две основне категорије: 1) разорна и пробојно-рушилачка оружја, и 2) сејачи поткалибарске муниције. Оружја прве категорије коришћена су за уништавање (разарање) како тзв. тврдох (армиранобетонских), тако и „меких“ циљева (зграде, електропривредна постројења, мостови и слично), а оружја друге категорије за дејства против циљева у простору, укључујући живу силу и борбена средства на отвореном простору и у заклонима лаког типа, електро-енергетску разводну мрежу итд.

Вођене авио-бомбе. У агресији НАТО-а на СРЈ највише су коришћене вођене авио-бомбе серије *GBU*. Главни представник ове серије је *GBU-15*, масе 1.352 kg са 300 kg експлозивног пуњења. Лансира се с удаљености од око 30 km до циља и изазива велика разарања. Поред

---

²⁴ Видети: Александар Лијаковић, *Офанзивно оружје велике прецизности* „Нови гласник“, бр. 1, 2000, стр. 86–92.

GBU-15, коришћене су и вођене авио-бомбе *GBU-24*, *GBU-27* и *GBU-28*, али и старије верзије као *GBU-10* и *GBU-12*, које су користиле углавном ваздухопловне снаге неких европских земаља чланица Северноатлантског пакта. Истој серији припада и *GBU-29 JDAM*, која је коришћена за стратегијски бомбардер *B-52*, чију основу чине бомбе *Mk-83*, *Mk-84* или *BLU-109/B* које слободно падају. Због великих пробојних могућности, *BLU-109/B*, односно *GBU-29* има назив и „пробојник“ (пробија армирани бетон дебљине до 600 mm или 30 m просечно чврстог тла).

Разорне вођене ракете ваздух-земља. Ваздухопловне снаге НАТО-а, првенствено РВ САД, у агресији на СРЈ масовно су користиле и вођене ракете класе ваздух-земља разорног дејства: стандардне и оне које су биле у завршној фази испитивања. Највише је коришћена ракета *AGM-65 Maverick* са ласерским, ТВ и/или термовизијским вођењем. Ракета има бојну главу масе 130 kg и дејствује на даљинама до 30 километара. За америчке авионе коришћена је и новија ракета ваздух-земља *AGM-84E Slam (Stand-off Land Attack Missile)* – модификована бродска ракета *Harpoon* (у Заливу су тестиране свега две ракете *Slam*). Њена бојна глава је масе 227 kg, са комбинованим системом вођења, и има веома снажно разорно дејство. Из авиона *A-6* ракета се лансира на удаљења до 120 километара. Сједињене Државе су развиле и у агресији на СРЈ тестирале ракету *Slam-ER (extended response)*, знатно веће разорне моћи и домета до 300 километара. Тестирали су и ракете на чијем су развоју заједнички радили РВ и РМ, као што су: *JDAM* (бомба ракета која је коришћена за стратегијски бомбардер *B-2A*), *JSOWs (Joint Stand-off Weapons* – породица плутајућих оружја за употребу у свако доба дана и у свим временским условима), *JASSM (Joint Air-to-Surface SOW)*, аутономно вођена бомба – ракета, намењена за дејство у свим временским условима и могућностима за аутоматско препознавање циља – *Automatic Target Recognition/ATR* итд.

Противрадарске ракете. Од самог почетка агресије НАТО-а један од главних циљева био је „српски интегрисани систем ПВО“, каже Ник Кук у недељнику „*JANE's Defence Weekly*“ од 7. јула 1999. године. Тактика НАТО-а била је срачуната на напад на командну структуру у систему ПВО, осматрачке радаре и положаје средстава ПВО с намером да се тај систем разбије и онеспособи за успешно супротстављање нападима авијације Северноатлантског пакта. Због тога је РВ САД, поред осталог, било оформило посебну групацију од 48 авиона *F-16CJ*, опремљених ракетама типа *AGM-88 HARM (High-Speed Anti-Radiation Missile)*. Осим тога, формулисало је и усвојило оперативни концепт *SEAD (Suppression of Enemy Air Defense)*, у чијем су спровођењу учествовали авиони и других земаља чланица Пакта. Авиони *F-16CJ*, *EA-6B*, *Prowler*, *Tornado F-3* и други, у операцији *SEAD*, дејствовали су у „пакету“ с авионима ловачке борбене авијације који су пратили њихове акције и изводили ударе по одабраним циљевима на територији Југославије. На почетку агресије таква дејства су предузимана углавном

ноћу, а касније, када је југословенска ПВО нешто разређена, и током дана, наглашава се у војној штампи Северноатлантског пакта. Од укупног броја авио-полетања (37.465) више од трећине, или 14.000 полетања, односило се на задатке везане за операцију *SEAD*.²⁵

Оружја касетног типа. Осим разорних, прободно-рушилачких и других *Stand-off* оружја, у операцији „Пустињска олуја“ и у агресији НАТО-а на СРЈ коришћена су оружја касетног типа: авио-бомбе и бојне главе вођених ракета ваздух–земља. Основу оружја тог типа чини тело са системом вођења (код авио-бомби најчешће и погонски део), испуњено поткалибарском муницијом (*sub-munition*). Уместо дејства на појединачне циљеве, она расејавају подмуницију изнад одређеног подручја, а циљ може да буде аеродром, жива сила и ратна техника на положајима или у покрету, и слично. У агресији на СРЈ, снаге НАТО-а користиле су, поред осталог, аутономно вођену касетну авио-бомбу *CBU-87/B*, пуњену са 202 бомбице *BLU-97/B*, комбинованог – кумулативног, парчадног и запаљивог дејства. Против групе циљева снаге НАТО-а користиле су (први пут у ратним условима) вођену ракету ваздух–земља *AGM-154A/JSOW*, са касетном бојном главом. Поткалибарску муницију типа *BLU-97/B*, америчке снаге су расејавале и из касетне бојне главе крстареће ракете *Tomahawk*. Постоје индиције да су снаге НАТО-а у агресији на СРЈ користиле и бојне главе с комбинованим запаљивим и просторно-рушилачким дејством, тј. бојне главе које дејствују пламено-ударним таласом.

Средства напада на електроенергетски систем. Електроенергетски систем је био један од главних објеката напада како мултинационалних снага у операцији „Пустињска олуја“, тако и снага НАТО-а у агресији на СР Југославију. Циљ тих напада било је изнуравање становништва, поремећај у системима војних веза и комуникација и откривање војних станишта с помоћним изворима енергије. У агресији НАТО на СРЈ бомбардоване су термоелектране, трафостанице и разводна мрежа готово на читавој државној територији.

За статичне објекте снаге НАТО-а користиле су „класична“ разорна *Stand-off* оружја, а у дејствима на разводну мрежу – специјалне касетне бомбе, познате као „бомбе за замрачивање“ (*Blackout bombs*). Од примењених оружја те врсте посебно је познат тзв. тактички диспензер (*TMD*) типа *SUU-66/B*, који расејава 200 касета *BLU-114B* са карбонским влакнима, која у облику паучастих облака прекривају електроенергетски систем и изазивају кратке спојеве и друга оштећења.²⁶

Средства и методе коришћене у спровођењу обавештајно-извиђачких и командно-контролних активности. Мултинационалне снаге у операцији „Пустињска олуја“ и снаге НАТО-а у агресији на СРЈ користиле су најсавременија средства у спровођењу обавештајно-изви-

²⁵ „JANE's Defence Weekly“, 7. July 1999.

²⁶ Опширније: Бранко Богдановић, *Ни мрак им не помаже*, „Политикин магазин“, бр. 28/99.

ђачких и командно-контролних активности – средства која се према америчкој ратној доктрини интегришу у „систем система“, познат по скраћеници *C⁴SRI*. У наведеним операцијама амерички команданти су, у ствари, тестирали функционисање тог „система система“, пре свега, употребом средстава за извиђање, осматрање и обавештавање из ваздушног простора и космоса која су коришћена и за успостављање и одржавање веза и комуникација, пренос команди и наређења, навођење авиона и вођење оружја даљег дејства на циљ. У агресији на СР Југославију *беспилотне летелице* (америчке, немачке, француске) коришћене су за „осматрање српских трупа и опреме на бојишту и процену учинака НАТО удара“, као и за добијање слике са малих и средњих висина. За праћење ситуације на копну коришћен је „летећи“ радарски систем *JSTARS (Joint Surveillance Target Attack Radar System)*, који је „команданте на копну обезбеђивао сликом о непријатељевим покретима онако како су се они догађали“, тј. у реалном времену. Ваздушни простор и копно контролисани су и преко познатих система *AWACS*, а посебно значајну обавештајно-извиђачку и командно-контролну улогу – како у „Пустињској олуји“, тако и у агресији НАТО-а на СРЈ – имали су *сателити*. „Рат у заливу“, пишу Тофлерови, „први је пример где су оперативне снаге у великој мери биле распоређене, одржаване, командоване и контролисане путем сателитских комуникација“. У том рату мултинационалне снаге је опслуживало око 60 сателита, преко којих су одржаване све врсте веза; обављано оптоелектронско, радарско и радио-техничко извиђање; прикупљани, обрађивани и достављани подаци о метеоролошкој ситуацији и распореду јединица; добијана обавештења о ефектима дејства крстарећих ракета; навођени авиони на циљ, и друго. У агресији НАТО-а на СРЈ, „изнад Балкана оперисало је 35 сателита, 34 америчка и један европски“, ²⁷ који су, у основи, кориштени у исте сврхе као и они у зони Персијског залива.

Медијска подршка операција

Мултинационалне снаге у предузимању и извођењу операције „Пустињска олуја“ и снаге НАТО-а у агресији на СР Југославију подржане су и снажно ојачане средствима политичко-пропагандног и психолошког деловања. Медијска кампања, која је отпочета у фази припрема и још жешће настављена током извођења ратних операција, вођена је веома организовано и смишљено ради придобијања властите и шире међународне јавности за предузете акције. Током рата у Персијском заливу главну улогу у планирању и усмеравању те кампање имали су психолошко-пропагандни „мајстори“ („*spin doctors*“) Пентагона и америчке телевизијске мреже Си-Ен-Ен. Њима су се у време агресије НАТО-а на Југославију придружили психолошко-пропагандни манипулатори Велике Британије и пропагандна машинерија НАТО-а у целини. С обзиром на моћ утицаја на доносиоце одлука и на јавност, медији су током

²⁷ „JANE's Defence Weekly“ од 23. јуна 1999. године.

припрема и izvoђења тих операција постали четврта сила (после политичке, економске и војне) „међународне заједнице“ у напорима за освајање нових позиција у свету.

Телевизијско гледалиште широм света које је било засењено вешто монтираном сценографијом о дејствима високософистициране технологије мултинационалних снага у Заливу, током агресије НАТО-а на СРЈ било је засуто дезинформацијама о „оправданости“ агресије и резултатима систематског бомбардовања „војних“ објеката. Кроз званична саопштења за штампу, и на друге начине, психолошко-пропагандни манипулатори НАТО-а дезинформисали су јавност *активно* (објављивањем полуистинитих и лажних података) и *пасивно* (уздржавањем од објављивања стварних информација). У средствима јавног информисања земаља иницијатора агресије, на пример, није било речи о стварним узроцима кризе на Косову и Метохији. Уместо тога, интензивно су навођени у корист Албанаца подаци о националном саставу (90:10) и информације о наводним плановима српског руководства да их протера са својих вековних огњишта. Све је то било проткано „хуманитарном бригом“ и „потребом да се заштите људска права“. Вести и коментари о циљу и карактеру тзв. ОВК, акцији Војске и полиције СРЈ, узроцима и обиму егзодуса цивилног становништва на Космету, ефектима дејства прецизно вођених оружја и последицама тог дејства били су дезинформације без преседана. Нажалост, деловале су као веома снажно оружје, и помоћу њих је ублажавано и успоравано реаговање светске јавности на неоправдану и бруталну агресију НАТО-а на СР Југославију.

Мере одбране и заштите

У операцији „Пустињска олуја“ и у агресији НАТО-а на СР Југославију изостало је као чинилац стратегијско изненађење. Земље жртве агресије су очекивале напад и правовремено су предузеле мере одбране и заштите, укључујући маскирања, обману, дисперзију и фортификацијску и другу заштиту. Ирачани су, на пример, успешно остварили обмањивање противника израдом мноштва лажних и вештим прикривањем стварних објеката на целокупној територији. На југу земље и у Кувајту, где су били концентрисали главнину своје КоВ, израдили су широко развијен систем рововске заштите. Међутим, остали су до краја рата „заробљеници“ статичне одбране: током операције снаге КоВ Ирака предузеле су само једну мању офанзивну акцију. Једном оклопном бригадом, наиме, извели су продор, око 20 km, на територију Саудијске Арабије и заузели град Кавци, који су два дана касније морали да напусте.

Офанзиву мултинационалних снага ирачка армија је на копну дочекала с крајње измученим и физички исцрпљеним војницима, који више нису били способни да пруже било какав организован отпор. Неколико хиљада ирачких војника, наводно, није било у стању да изађе из ровова и да се склони или преда, па су живи затрпани у пешчаним

рововима и заклонима испод гусеница бројних тенкова и оклопних транспортера мултинационалних снага.²⁸ На офанзивне акције мултинационалних снага Ирак је повремено реаговао лансирањем оперативно-стратегијских ракета земља–земља *Scud*. Лансирао је укупно 44 ракете против циљева (градови) у Саудијској Арабији и Израелу, што је имало снажан психолошки ефекат, поготову стога што је противник стално претио да ће употребити бојне главе с хемијским пуњењем. У одбрани од тих напада мултинационалне (америчке) снаге су употребиле ПВО ракетни систем *Patriot*, који су модификовали и прилагодили и за одбрану од балистичких ракета (*Patriot PAC-2*).

Војска Југославије такође није била неспремна и изненађена због агресије НАТО-а на СР Југославију. Војни експерти СРЈ детаљно су и на време проучили и анализирали нове доктринарне концепте САД и НАТО-а, нарочито „сукоб ниског интензитета“ и „дејства са дистанце“. На основу тога и добијених индикација о предстојећој агресији, правремено су предузете мере за предупређење изненађења и за максимално ублажавање последица почетног удара. Дисперзијом јединица, извлачењем људства и средстава ратне технике из матичних база, маскирањем и заштитом обезбеђено је не само да Војска Југославије избегне велике губитке на почетку агресије него и да очува целовитост, несмањену борбену способност и изванредну живавост током читаве агресије. Војни стручњаци и команданти снага НАТО-а били су изненађени вештином, живавошћу и одлучношћу Војске Југославије да брани суверенитет и територијални интегритет земље, као и жестином којом је народ реаговао на агресију и подржао своју војску у одбрамбеним напорима.

Успешно примењен маневар, маскирање, обмана и друга начела ратне вештине прилагођена конкретним условима, као и готово несмањену активност југословенске ПВО (у њиховој комуникацији често означавана као „српска“) запазили су страни војни коментатори, па и највиши војни руководиоци САД и Северноатлантског пакта. У Џеинсовом недељнику од 2. јуна 1999, на пример, наведена је оцена француског пилота, који је, поред осталог, рекао: „Срби су дисперзовали све... Никада се раније нисмо борили са таквим људима. Није то Голф или Босна. Према Србима имамо велики респект“. У истом броју тог недељника констатовано је да се „српски радаристи ретко појављују. Они, додуше, повремено емитују (сигнале), али тек пошто добију довољно података за вођење ракете и гађање циља. И онда када то учине, брзо мењају положаје“. У каснијем броју истог часописа (16. јун 1999), поред осталог, пише: „Током већег дела (периода) ваздушне кампање НАТО није могао да лоцира неких 40.000 српских војника на Косову. То се променило тек 63. дана операције, када је тзв. ОВК почела да напада српске снаге преко границе из Албаније, натеравши их да изађу из својих склоништа и да се групишу да би одбили нападе“.

²⁸ Мак Пик је ту ситуацију описао следећим речима: „На бојишту, Ирачка армија је била одсечена од хране, горива и муниције. Војници који нису успели да побегну беспомоћно су гледали како се њихова опрема уништава. Када су операције коначно отпочете и на копну, они нису могли довољно брзо ни да се предају...“ (М. А. McPeak, *исто*).

Признање за велику умешност, жилавост и активност Војске Југославије, укључујући и велику ефикасност дејства ПВО, на одређени начин одали су и челни људи оружаних снага Сједињених Држава. Секретар за одбрану В. Коен и начелник Здруженог генералштаба оружаних снага САД Х. Шелтон, наиме, у својим сведочењима пред Сенатским комитетом за оружане снаге, навели су да су Војска Југославије и њена ПВО били „озбиљан непријатељ“ Северноатлантском пакту, и да су због тако „тешког непријатеља“ авиони НАТО-а били принуђени да лете на много већим висинама, што је, према њиховим оценама, значајно умањило ефекте напада. Наиме, због изузетне активности и жилавости система ПВО и ефикасности дејстава средстава тог система агресор је био приморан да дејства из ваздушног простора предузима из више праваца и са висина изван домета средстава ПВО која је поседовала Војска Југославије. Упркос изразитој технолошкој и бројној супериорности и примењеним разноврсним тактичким поступцима, ваздухопловне снаге НАТО-а у агресији на СРЈ претрпеле су значајне губитке.²⁹

Јасно демонстрирана спремност и одлучност Војске и народа СР Југославије да бране суверенитет и територијални интегритет земље деловали су као детерент у одвраћању агресора од предузимања операција на копну; САД одустале су од такве намере после процене да би имали неприхватљиво велике губитке у људству. Правовремено изведена растреситост, размештај јединица и борбених средстава, масовно и вешто примењене мере маскирања, маневра и обмане допринели су да губици у људству и средствима ратне технике Војске Југославије буду сведени на минимум, с обзиром на количину убојних и разорних средстава која је употребио агресор.

Последице и тенденције

Операција „Пустињска олуја“ и агресија НАТО-а на СРЈ разликовале су се од свих ранијих војних операција. Имале су карактер стране војне интервенције а одликовале су се (нарочито када је реч о агресији НАТО-а на СРЈ) изразитом несразмерношћу снага, као и одсуством непосредног сукобљавања снага на копну (копнени део операције „Пустињска олуја“ тешко се може сматрати организованим и снажним сукобом противничких снага), у ваздушном простору и на мору. Због тога неки аутори те интервентне војне операције не убрајају у ратове класичног типа, већ их пре сматрају једностраним војним акцијама (ударима) којима нападнуте стране нису биле у стању да се супротставе одговарајућим снагама и средствима.

²⁹ Бранко Пухарић у фељтону објављеном у „Политици“ (наставак 14 од 2. јуна 1999) наводи да су снаге ПВО СРЈ обориле или оштетиле 141 авион, 19 хеликоптера, 40 беспилотних летелица и 232 крстареће ракете (укључујући, вероватно и вођене ракете и вођене авио-бомбе). Извори САД и НАТО-а, међутим, говоре о много мањим губицима, али постоје бројни показатељи да је код њих изражена тежња да се, колико је могуће, умање властити губици.

Извесно је да „Пустињска олуја“ и агресија на Југославију нису биле „класичне“ војне интервенције а још мање ратови класичног типа. Оне су, у ствари, биле нешто сасвим ново – увод у начин ратовања у 21. веку.³⁰ Међутим, тај нови модел рата за 21. век демонстрирала је само једна страна – мултинационалне снаге у рату у Персијском заливу, односно снаге НАТО-а (у агресији на СР Југославију). Рат који би се водио између страна исте или приближно исте јачине и техничко-технолошке опремљености вероватно би изгледао другачије.

Извођењем „Пустињске олује“ мултинационалне снаге су постигле само ограничен циљ. Избациле су ирачке снаге из Кувајта, али криза у региону није угашена. Ирак и даље повремено бомбардују америчка и британска авијација, и изложен је снажним спољним притисцима и санкцијама, које угрожавају његову унутрашњу стабилност. Због таквог развоја догађаја створена је велика неизвесност у том делу света.

Резултат агресије НАТО-а на СР Југославију су обострани губици. Из те агресије, наиме, произишле су веома велике и далекосежне последице. Југославија је претрпела велике људске жртве и велика материјална разарања, и привремено је изгубила суверенитет над делом своје територије. Дуготрајно бомбардовање и ракетање, којима је била подвргнута готово читава територија, и долазак страних трупа на Космет проузроковали су велико расељавање становништва унутар и изван земље. Заустављен је привредни развој и погоршани су услови живота становништва. Југославији ће бити потребно неколико година да се потпуно опорави од агресије и да достигне ниво друштвеног производа и животног стандарда становништва из периода пре агресије, уз много трајније економске и социјалне штете. С друге стране, с обзиром на начин како је припремана и изведена, агресија НАТО-а на СР Југославију наишла је на оштре осуде великог дела светске јавности. Углед САД, као протагонисте агресије и лидера у изградњи „новог светског поретка“, почео је да се смањује у свету још у време агресије, а после агресије систематски опада. Као последица агресије, поремећени су претходно успостављени „специјални односи“ између НАТО-а и Руске Федерације. Агресија на СРЈ, допуњена догађајима у Централној Азији које су инсценирале и подржале одређене структуре Запада, била је повод и узрок преиспитивања политике и стратегије Руске Федерације и њених односа са Сједињеним Државама. У тим догађајима дошло је и до великих промена у врховима руских руководећих структура и продубљивања сумњи у добре намере САД према Русији. Кина, чија је амбасада у Београду била такође мета америчких разорних бомби,

³⁰ Ратне доктрине за 21. век САД интензивно су изграђиване током деведесетих година са снажним нагласком на здружене (међувидовске) и заједничке (коалиционе) операције. У вези с тим издато је 76 доктринарних упутстава, од којих је, свакако, најважнија „Визија 2010“ (Vision 2010), а издата су и два нова издања базичног борбеног правила КоВ FM 100-5 (1996. и 1998). Та документа послужила су као основа за планирање агресије САД и НАТО-а на СР Југославију.

изоштрила је свој фокус посматрања градње односа са Сједињеним државама. И код неких европских сила чланица НАТО-а јавља се отпор према доминантној улози САД у западној војној алијанси. Интелектуална елита широм света, укључујући и америчку, све је гласнија у осуди хегемонистичке политике САД и њене ракетне дипломатије, а антиратни поклочи су све гласнији. Тако ће, по свему судећи, после агресије НАТО-а на Југославију путеви изградње „новог (другачијег) светског поретка“ ићи неким другим смеровима и укрштаће се на много више места.

Материјална штета коју су снаге НАТО-а бомбардовањем нанеле СР Југославији процењује се на више од 100 милијарди долара. Вероватно ће толико износити и трошкови агресије и одржавања снага КФОР-а, УНМИК-а и других међународних организација на Космету. Социјалне и друге последице агресије на СРЈ тешко су процењиве, као што је тешко предвидљив и даљи развој међународних односа.

Операцијама „Пустињска олуја“ и „Заједничке снаге“ (агресија НАТО-а на СРЈ), произведено је стање које не може да се означи као *post-bellum*; оне се настављају другим средствима и методама агресије. Као Ирак, и СР Југославија је изложена снажним страним притисцима, подвргнута строгом режиму међународних санкција и изложена многоврсном уплитању страних сила у њене унутрашње послове и односе. Тако, због дејства неких спољних сила које воде политику изолације и кажњавања непослушних држава и народа, зона Персијског залива и Балкан остају и даље подручја криза, које се продубљују и прете да прерасту у сукобе несагледивих последица и размера уколико политика и дипломатија и даље буду уступале место војној сили.